
ČEMU ZDRAVLJE?

Ogled o kršćanskom poimanju zdravlja u doba postmoderne*

Ante Mateljan, Split

UDK: 233.5 : 613
Pregledni zn. članak
Primljeno: 10/2004.

Sažetak

U ovom ogledu autor pruža uvid u dva načina poimanja zdravlja; jedan izvire iz postmoderne kulture, a očituje se u idolatriji mladosti i snage, a drugi predlaže kršćanska teološka antropologija. Imajući pred očima eshatološku viziju vremena u kojemu se zbiva opća i osobna povijest spasenja, odnosno povijest Božja s ljudima, kojoj je cilj ostvarenje svijeta i čovjeka u punom i slobodnom zajedništvu s Bogom, autor predočava kako je u kršćanskom svjetonazoru ključna kategorija za vrednovanje zdravlja zapravo kategorija ljubavi, jer je jedino darovana ljubav sposobna nadići svaku bolest i patnju, pa i samu smrt. To, pak, znači da zdravlje ima onoliko smisla koliko služi istinskoj ljubavi.

*“Isus sazva učenike ...
i posla ih propovijedati kraljevstvo Božje
i liječiti bolesnike”
(Lk 9,1-2)*

Čemu ovaj ogled o zdravlju?

Često se čudimo djeci, pitajući se kako je moguće da postavite tako neočekivana pitanja? Ne stoga što se radi o genijalnim upitima, nego što se radi o naizgled jednostavnim traženjima odgovora na pitanja koja se nama odraslima, čini se, više ne postavljaju, odnosno imamo osjećaj da smo ih riješili ili da smo na njih dali dostatan

* Ovaj je ogled pročitao kao uvodno predavanje na znanstvenom simpoziju “Liječničke pogreške. III”, održan u organizaciji Hrvatskoga katoličkog liječničkog društva, a pod pokroviteljstvom Ministarstva zdravstva Republike Hrvatske, u dvorani Liječničkog zbora u Zagrebu, 22. listopada 2004.

odgovor. Ipak, ako smo doista iskreni, koji put zastanemo i dopustimo da nas ta, naizgled suvišna pitanja, dotaknu.

Jedno je od takvih pitanja i ovo iz našeg naslova: *Čemu zdravlje?* Već prve asocijacije koje tako postavljeno pitanje izaziva, vode u dva smjera: prema definiranju, *određivanju pojma zdravlja*, te prema široj *interpretaciji same ljudske egzistencije*, unutar koje svoje značenje ima i samo zdravlje.¹

Budući da ovaj ogleđ nema nakanu biti stručni medicinski uradak, slobodan sam zdravlju pristupiti ne iz biološko-funkcionalne, nego iz perspektive kršćanske antropologije, koja se oslanja na nadnaravnu objavu čovjekova identiteta, a koji je neodvojiv od objave identiteta samoga Boga. Ta se perspektiva ne odriče znanstvenog (to jest i medicinskog) pristupa čovjeku, nego je pokušaj integriranja (ne miješanja) kršćanske i znanstvene, poglavito biološke i društvene datosti, zaozbilj uzimajući konkretnu ljudsku egzistenciju.² Iz te perspektive možemo reći da je zdravlje *skup svih psihofizičkih uvjeta koji omogućuju cjelovito ostvarenje ljudske osobe*.

Zašto je potreban takav teološko-antropološki pristup, baš kad se radi o zdravlju i liječenju? Pa zato što može čovjeku pomoći "da u svom životu razluči ono što nije bitno te se okrene k onome što jest".³ Zapravo, tek takav pristup, koji ozbiljno vrednuje smisao života, omogućuje ozbiljno vrednovanje samog čovjeka i njegova zdravlja, zatim nas uozbiljuje pred veličinom liječničkog poziva i poslanja, budi nam povjerenje u Gospodina koji je ljudima povjerio božanski velik dar liječenja, te nas konačno, u vjeri koja se nada u pobjedu života, oslobođene od tjeskobe postavlja pred lice same smrti.⁴ A sve to, priznat ćete, nije malo.

¹ Ovo se razmišljanje nastavlja na A. Mateljan, "Zdrava bolest i bolesno zdravlje. Temelji kršćanskog poimanja zdravlja i bolesti", *Glasnik Hrvatskog katoličkog liječničkog društva* 11 (2001), 3, str. 13-22.

² Zgodan pokušaj tog povezivanja imamo u nedavno objavljenom interdisciplinarnom rječniku znanosti i vjere: G. Tanzella-Nitti – A. Strumia (ed.), *Dizionario interdisciplinare di Scienza e Fede*, Urbaniana University Press – Città Nuova, Città del Vaticano – Roma, 2002. (u dva sveska, 2340 str.).

³ V. Pozaić, *Medicinska etika u svjetlu kršćanske antropologije*, u: N. Zurak – A. Švajger (ur.), *Medicinska etika*, Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2006., str. 2.

⁴ O tome više u: A. Mateljan, *Otajstvo supatnje. Sakrament bolesničkog pomazanja*, Crkva u svijetu, Split, 2002., str. 13-22 (*Suvereni čovjek i bolest*).

1. Zaborav

Suvremeni antropolozi tvrde da je ovo doba pamćenja, ali i doba zaborava. Nekoć se govorilo da je potrebno poznavati, *znati*, a danas se veli da treba *imati znanje*. Posjedovati znanje znači imati ga pri ruci, spremljeno i zapamćeno, kao na memorijskoj kartici. Znanje koje je zbir podataka, povezano logičnim skupovima i integrirano, umreženo u memorijski sustav. Znanje koje se sve više *skuplja* i sve više *plete*. Znanje sve obimnije i dohvatnije unutar *mreže*, ali istodobno i sve rascjepkanije te rasplinjenije. Tako, u doba najvećih mogućnosti pamćenja, pospremanja i čuvanja, znanje postaje sve više tehnička kategorija, a sve manje dio žive mudrosti.

No, što se to temeljno poremetilo? Čini se, otkad je A. Einstein početkom XX. stoljeća *relativizirao vrijeme i prostor*, kao da je dao poticaj opravdanju zaborava (na što je i sam ukazao krajem tragičnih četrdesetih godina). Njegova genijalna ideja suodnosnosti svega postojećega (materije, energije i vremena) kao da se pretopila, u popularnoj interpretaciji za masovnu upotrebu, u ideju beznačajnosti svega.⁵ Prva velika žrtva relativnosti postalo je vrijeme. Dok je još bilo *potrage za izgubljenim vremenom* (A. Camus), bilo je nade. Nakon toga, kao da je i traganje prestalo⁶ i vrijeme tek što nije nestalo s naših obzorja. Pojavilo se *Novo doba – New Age* koje određuju druge (da li baš nove?) kategorije. Nema više izlaska, prolaska i dolaska. Nema više fizikalne *strijele vremena* (koja je zajednički nazivnik povijesti spasenja), nego se najavljuje zatvoreni krug u kojem je irelevantno prije i poslije, gore i dolje, pa konačno postaje beznačajna i svaka druga kategorija.⁷ Poput slobode i odgovornosti. Dobra i zla. Istine i laži. Gubitka i spasenja. Zdravlja i bolesti. Života i smrti.

Rezultat zaborava vremena je zaključak da nema niti može biti išta *ново*. A kad više nema ništa nova, nema ni interesa, nema otkrića, ni radosti nalaska, niti boli zbog promašaja. Ostaje na vjetrometini tek *čovjek bez svojstava* (R. Musil), kojemu ne

⁵ Usp. "Zaključne" misli iz uspješnice S. Hawkinga, *Kratka povijest vremena*, Izvori, Zagreb, 1996; Te naznake postmoderne nalaze se već u J. F. Lyotard, *La condition postmoderne*, Fayard, Paris, 1979.

⁶ Tu je ideju proširio F. Fukujama, *Kraj povijesti i posljednji čovjek*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1994.

⁷ Usp. Papinsko vijeće za kulturu – Papinsko vijeće za međureligijski dijalog, *Isus Krist – donositelj vode žive. Kršćansko mišljenje o 'New Ageu'*, Verbum, Split, 2003.

preostaje drugo doli da *ubija vrijeme*. A ubijanjem vlastitog vremena ubija se zapravo sam život u vremenu, život svoj i drugih. A početak toga ubijanja je u likvidiranju vlastite povijesti i povijesti drugih (bližnjih). Isključivanje vremena, odnosno njegovo neprestano prelijevanje, oblikuje idejnu skicu mogućeg *Matrixa*:⁸ uronjavanja u tajanstvenu sferu zbivanja kojima ne daje pečat sloboda i milost, nego samodostatni kôd.

Perspektiva vremena je prošlost, sadašnjost i budućnost, koje se nadovezuju i uvjetuju. Zaborav vremena zaborav je korijena i gubitak cilja. To će reći da se u zaboravu radi o procesu isključivanja iz perspektive obećavajuće budućnosti.⁹ A isključenom ne preostaje drugo doli da kuša, hvatajući zrak, priključiti se na bilo što. Na možda posve nepodoban priključak, koji ne donosi smisla! Tako isključenje iz korijena vlastita identiteta vodi od/umiranju. Gašenju vremena. Prekidu puta. Gubitku budućnosti. Vodi smrti. I gotovo.

U par riječi: Što se tiče zdravlja, pitanje je vremena. Odnosno budućnosti!

2. Razlog

Je li još uvijek moguće zaista pitati očekujući odgovor ili je ovo vrijeme prefabriciranih odgovora skrojениh da se izbjegne postavljanje bitnih pitanja? Je li pogodan trenutak da se čovjek upita? I je li pogodan trenutak da upita drugoga, pa da zajedno potraže odgovor? Znaete priču o Narcisu? Onome starogrčkom junaku koji se zaljubio u svoju sliku, da bi ga to stajalo glave! Nije li ovo *Novo doba*, ovaj navodno kulturni i uljuđeni svijet zapravo jedan duboko narcisoidni cvijet koji je počeo točiti pogubne sokove i samom će sebi doći glave?

Više ne možemo zamisliti život bez ogledala. Samo, ogledalo nam otkriva tek izvanjski izgled, a ne i unutarnji identitet. Pred ogledalom se redovito pitam *kakav sam*, a ne *tko sam*? Dostatni odgovor nije, međutim, izgledan (je li mi dobro stoji?) nego vrijednosan. A

⁸ Usp. filmsku trilogiju *Matrix*, braće Warhovski. (Ipak u filmu, u tom mimovremenu, spasenje je upravo u autentičnom sjećanju, koje može biti oslonac slobodnog izbora i djelovanja, te tako temelj ljudske budućnosti).

⁹ Usp. zanimljive refleksije o teološkom dešifriranju povijesti u: G. Bedouelle, *Povijest Crkve*, (Niz Amateca) Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004., str. 257-266.

vrijednosni je sud odnosan – odgovor *kako sam* ima smisla u odnosu na to *tko sam*! Ogladati se zapravo znači upitati se za vlastito zdravlje, postaviti se u odnos prema tome *tko sam* i *kamo ću*!¹⁰

Upitati drugoga, pa makar i iz učtivosti, *kako si?*, znači pretpostaviti da doista postoji vrednota u odnosu na koju se može (i treba) procijeniti ostvarenost u konkretnoj situaciji života. Koliko li je stoga, često, iskren onaj odgovor: *ne znam*! Ta kako ću znati stanje svoga zdravlja, ako li sam pogubio mjere vlastita života. Jer, u rješavanju pitanja *kako sam?*, nužno je najprije odgovoriti *zašto sam?* Koji mi je razlog, cilj i smisao. Svaka moja misao i prosudba postaje razložna tek kroz smisao! I svako moje osjećanje dobiva predznak kroz vrijednosno određenje vlastitog i općeg postojanja.

Integralni pristup psihičkom i fizičkom zdravlju pretpostavlja cjeloviti, integralni pristup čovjeku kao osobi, u svim komponentama tijela, duha i duše, unutar koordinata vremena; prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.¹¹ Po tome nas i holistički pristup zdravlju postavlja pred bitna pitanja osobe i egzistencije, koja doista upozoravaju na temeljne idejne potke suvremene kulture.

Dakle, odgovor na pitanje zdravlja (kako sam?) započinje odgovorom na pitanje smisla (tko sam?)!

3. Moć

Odakle težnja prema liječničkom pozivu? Uz humani osjećaj, koji u liječničkom pozivu prepoznaje dobro pomaganja i spašavanja života, nekako slutimo da se tu negdje krije i napast čežnje za moći! Biti gospodar života i smrti, zdravlja i bolesti, vladati tijelom i duhom, znači posjedovati neke božanske atribute.

Liječnici su oduvijek bili, ugledna i društveno vrlo moćna skupina. A moć je također sposobna pobuditi osjećaje straha, bojazni, podčinjenosti i, kad je u pitanju postignuće ili očuvanje zdravlja, čak i potpunog predanja. Moć je uvijek neko upravljanje

¹⁰ Temeljnu važnost ovog, na žalost i među kršćanima često zaboravljenog pitanja, ističe G. Greshake, *Zašto smo na svijetu?*, u: Svesci 98/1999, str. 10-17. Usp. također A. Mateljan, *Tražeci uporište*, u: Crkva u svijetu 34 (1999), br. 3, str. 274-292.

¹¹ Za praktični pristup u psihologiji i psihoterapiji usp. V. Frankl, *Liječnik i duša. Temelji logoterapije i egzistencijalne analize*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, ²1993.

kojemu, da ne degenerira, treba zakon kao usmjerenje i ograničenje. Je li zbilja čudno da se baš u okviru zdravstvene skrbi dogodio jedan zanimljiv pomak? Nigdje kao u medicini nije izmijenjen jezik, pojmovlje, zapravo osnovni oblik komunikacije. Mijenjajući jezik, postaje se gospodarom odluke, pa tako gospodar jezika postaje gospodar života. Nije nimalo čudno da se upravo u medicini otvorio najveći prostor moći: upuštanja u božansku igru pre/oblikovanja života. Zar je čudno što se upravo na medicinskom području, pod pri/vidom brige za zdravlje, mogu zamišljati i provoditi najradikalniji postupci, što zadiru u samu bit života i ljudske osobe. Stvara se *novi urli svijet* (A. Huxley) čiji se tvorci ponašaju kao da se nalaze s *onu stranu dobra i zla* (F. Nietzsche), postajući gospodari nove, biotehnološke moći.¹²

Suvremeni tehnološki svijet dosegnuo je u biotehnologiji i njezinoj medicinskoj primjeni, po svoj prilici već sada trenutak u kojem se konačno valja odlučiti: Ili nastaviti bez ograničenja čineći *sve što je moguće* ili s ograničenjem čineći samo ono što je *dobro*. Budućnost našega zdravlja i života po svoj će prilici odlučiti izbor između volje za moći i težnje za dobrotom.¹³ Samo, ako se izabere sve što je moguće, širom se otvaraju vrata novog totalitarizma. Ovdje slobodno smijemo parafrazirati Isusov logion iz evanđelja: Je li medicina radi čovjeka ili je čovjek radi medicine?

Nije li simptom prelaska – od težnje za dobrom prema volji za moći – rastući strah pred onima koji se brinu o našem zdravlju? Raste tjeskoba pred činjenicom da, i ne htijući, zapravo samoga sebe predajemo na ne/milost tehnike, koja izmiče kontroli ne samo običnog čovjeka nego i vrsnih stručnjaka. Zdravlje je u tom tehnološkom svijetu igralište na kojem igraju velike sile. I dok njihova moć sve više raste, ostaje pitanje: Što s tolikom moći? Kreatori suvremene zdravstvene politike itekako su svjesni da zdravstvene tehnologije omogućuju rast moći. Tko bude vladao novom medicinom, vladat će svijetom. Otisnuvši se tim putem, već se danas stječe dojam kako je doista cilj mogućnika da jednoga dana, pod okriljem brige za zdravlje, dosegnu božanske attribute svemoći nad prirodom i čovjekom.

¹² Usp. uznemirujuću analizu u J. Rifkin, *Biotehnološko stoljeće. Trgovina genima u osvjet novog svijeta*, Jesenski i Turk – Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb, 1999.

¹³ V. Požaić, *Čuvari života. Radosti i tjeskobe djelatnika u zdravstvu*, Centar za bioetiku FTI DI, Zagreb, 1998., str. 23-34.

Svemoć se međutim, svjedoči nam kršćanska objava, nalazi na drugoj razini, onoj s oznakama: istinito, dobro i lijepo. Svemoć se rađa u slobodnom izboru ljubavi (pa i onda kad to znači križ!), a potvrđuje se u dobroti, istini i ljepoti. Tek odškrinjujući vrata Božje nemoći (iza kojih se krije i konačni odgovor na pitanje patnje i bolesti, pa i same smrti),¹⁴ pronalazi se svemoć, koja se je sposobna objaviti kao punina života, kao potpuno zdravlje. I sve se to zbiva na paradoksalan način¹⁵ u Isusu Kristu. U otajstvu njegove božanske nemoći (koja je rezultat izbora ljubavi) istina rasvjetljuje svaki mrak i pobjeđuje sve (i moje) laži, njegova nesebična dobrota pobjeđuje patnju i (moj) grijeh, a ljepota njegova uskrsnuća preobražava prolazno i smrtno u neprolazno i sveto.

Jednostavno, pitanje zdravlja rješava se u slobodnom izboru između moći i dobrote!

4. Kultura

No, vratimo se malo na naše svakodnevicom zaprašene pute. U toj svakodnevici, kad nam kako-tako ide, znamo se naći zajedno, naliti čašicu i zaželjeti: *u zdravlje*. Te dvije male riječi, ta želja zapravo upućuje (a jezik je često mnogo iskreniji i istinitiji nego što nam se na prvi pogled čini) kako i mi sami, na putu života mnogo toga učinimo u zdravlje, ali nas upozoravaju da ima podosta i onoga što činimo, poslovično govoreći, *u korist vlastite štete*.

Jezik je izričaj kulture. Dominanta naše suvremene zapadne kulture, koja svojim globalizirajućim stremljenjima želi prožeti sav svijet, tipološki je predočena u kolektivnom imaginariju, koji je najupečatljiviji u filmovima i glazbi. To je dominanta izgleda i tijela, zavodljive ljepote i iskonske snage, to je kultura *biti vječno mlad*. Da je doista tako, dovoljno je pogledati lica s plakata uz naše ulice.

Kultura mladosti, ljepote i snage kultura je zdravlja. Sada i ovdje, potpuno i neizostavno. Ponuđeni ideal nije ostvarenje nekog cilja za koji se isplati odricati, žrtvovati, darivati, pa čak i gubiti, nego je ideal dostići ono stanje koje je optimalno za najveći mogući užitak.

¹⁴ Usp. A. Mateljan, *Božja nemoć*, u: Crkva u svijetu 28 (1993), br. 1, str. 4-15.

¹⁵ Tom se idejom posebno bavio H. de Lubac, *Die Freiheit der Gnade. II, Das Paradox des Menschen*, Johannes Verlag, Einsiedeln, 1971.

U ime kulture mladosti i snage tjelesno, pa i psihičko zdravlje postaje unosan trgovački prostor na kojem se odvija bitka za profit.

Još više, u hedonističkoj idolatriji zdravlja smatra se ne samo opravdanim nego čak i uputnim, zanemariti sve realne i moguće posljedice do kojih takav stav dovodi. Tako se javlja apsurd: u kulturi koja je naizgled dosegla svoj humanistički vrhunac, apsolutni prioritet zdravlja, istodobno je dosegnut i vrhunac dehumanizacije, budući da već u načelu postaje opravdano idolu vlastita zdravlja žrtvovati zdravlje pa i sam život drugoga. Tim se korakom kultura trajnog zdravlja i mladosti preobražava u kulturu u kojoj se na mjesto ideala stavlja idol, uglavnom individualnog, ali koji put i kolektivnog egoizma.¹⁶ Svijet koji je do jučer bio opsjednut sposobnošću da uništi sve, danas kao da postaje opsjednut drugom iluzijom – moći nad životom, kojoj se žrtvuje i sam život, i to u svojem najnevinijem, najčistijem i najsvetijem obliku.

Baš stoga, u postmodernoj kulturi opijenoj faustovskom potragom za vječnom mladošću i tjelesnom snagom, razuman čovjek – a pogotovo liječnik – ne može ostati nesvrstan niti neutralan, jer se u konačnici radi o opredjeljenju za život ili za smrt.¹⁷ Nažalost, promotrimo li ne samo suvremeni biotehnološki nego i društvenopravni razvoj, uočiti ćemo, ne bez zebnje, kako se kultura smrti polako, ali ustrajno i smišljeno, razlijeva vodotocima povijesti početka trećega tisućljeća. A znano nam je kako samo malo crnila treba pa da ne samo zamuti nego i zatruje pitka voda.

Otvoreno rečeno: pitanje zdravlja pitanje je kulture života.

5. Povijest zdravlja

Zanimljivo je pogledati u onaj list što ga dobijemo nakon kakvog medicinskog tretmana. Na njemu je napisana kratka *povijest bolesti*. Koliko li bi ljudi moglo napisati ne kratku povijest, nego čitave romane o bolesti općenito, o bolesti ljudi, bližnjih. O vlastitoj bolesti.

¹⁶ Usp. F. Rode, *Postmoderna: dekadencija ili obećanje budućnosti*, u: *Isti, Biti i opstati. Svezak 1: O kršćanstvu, demokraciji i kulturi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., str. 204.

¹⁷ Današnji papa smatra da se pukim osudama ništa ne postiže, nego predlaže konkretne načine promoviranja kulture života. Usp. Ivan Pavao II., *Evangelium vitae – Evandjelje života*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996., br. 95-100.

O bolesti na smrt. Neki su to i učinili, poput Vojislava Kuzmanovića.¹⁸ No, ne sjećam se da sam ikad čuo ili pročitao da je netko napisao *Povijest zdravlja*. Povijest medicine, to da, ali to nije isto kao povijest zdravlja. Povijest vlastita zdravlja. Povijest zdravlja bližnjega. Povijest definitivnog zdravlja¹⁹ (ostavljajući svjesno po strani povijesti čudesnih ozdravljenja, premda su često i u liječničkim zahvatima na djelu čudesa Božja).

Valja nam imati na pameti da kršćanska objava nije nekakva povijest bolesti, nego upravo povijest zdravlja. Povijest svijeta i čovjeka nije apokaliptička povijest propasti, nego eshatološka povijest spasenja.²⁰ Nije to povijest obolijevanja sve do one definitivne *bolesti na smrt*, nego je to *historia salutis*, u kojoj *salus* znači koliko spasenje toliko i zdravlje. To je opća i osobna povijest neprestanog, sve dubljeg i temeljitijeg, sve svestranijeg i sveobuhvatnijeg participiranja na životu, povijest koja je usmjerena svojoj punini u eshatonu, ostvarenjem punog osobnog zajedništva s Bogom, u ljubavi Trojstva. Zalog toga ostvarenja je Kristovo uskrsnuće, kao središnjica i stožer Božje povijesti s ljudima, povijesti u koju se može uključiti svako ljudsko biće!

Da bi to ostvarenje Božje povijesti s ljudima bilo potpuno, potreban je osobni, slobodni izbor: temeljno opredjeljenje ne za moć, slavu i posjedovanje, nego za *Dobro!* Eto, tu je veličina, ali i rizik možebitnog neuspjeha. Kršćanska antropologija, utemeljena na objavi ljudske bogosličnosti i eshatološkoj viziji povijesti, prepoznaje kako svatko ima dovoljno mjesta i prostora da, također i uz pomoć bližnjih, napiše *Povijest vlastita zdravlja*, i to kao povijest vlastita rasta i intenzivnijeg ukorjenjivanja u sam Život. Odnosno, u Onoga koji za sebe reče: *Ja sam Put, Istina i Život* (Iv 14,6).

To ukorjenjivanje vlastite povijesti u Život nije nešto isključivo i posve individualno. Život se posreduje mnogim "sredstvima" milosti, a jedno od njih je upravo *moj bližnji*. Moj bližnji je za mene milost,

¹⁸ V. Kuzmanović, *Zapisi o vlastitom umiranju*, Znanje, Zagreb, 1979.

¹⁹ Ne bismo smjeli ni ostaviti sasvim po strani povijesti čudesnih ozdravljenja, budući da je i u liječničkim zahvatima na djelu Božja pomoć, katkad na neočekivan i neprotumačiv način. O tome usp. zanimljiv zbornik: Associazione Medici Cattolici Italiani, *Il medico di fronte al miracolo*, Ed. San Paolo, Cinisello Balsamo, 2004.

²⁰ Tu je sržnu misao intuitivno shvatio i onda uključio u svoj (premda kontroverzni) koncept sveopće evolucije (Kristogeneza!) isusovac i antropolog P. T. de Chardin. Usp. njegova djela *Budućnost čovjeka*, Crkva u svijetu, Split, 1970; i *Božansko ozračje*, Crkva u svijetu, Split, 1985.

mogućnost i put k izvoru života, put do definitivnog zdravlja. J. P. Sartre, filozof koji je izričito odbacio kršćansko shvaćanje života, napisao je: *Pakao – to su drugi!* Da, to je točno ako uvijek ostanu uvijek *drugi*. Ali ako postanu *prvi*, što će reći blizu, bližnji, oni postaju put u raj! I simbolički i doslovno.

Tako, *povijest vlastita zdravlja* (ne samo sačuvanog nego ostvarenog života) nije drugo doli druga strana *povijesti zdravlja moga bližnjega*. To je ona strana koja je k meni usmjerena. Sveti ljudi (to su oni ne-zabrinuti, s djetinjim povjerenjem u Oca) to možda nisu uvijek znali opisati, ali su upravo to živjeli.²¹ Sveti ljudi od zdravlja, vlastitog i bližnjega. Ljudi koji su dokučili tajnu: onoliko sam zdrav koliko činim da moj bližnji bude više čovjekom. Bogosličnim čovjekom.

Ili posve jednostavno: Pitanje zdravlja povijest je ucjepljivanja i rasta u Životu.

6. Ona druga strana

Ako je bolest iskorjenjivanje iz života, razbijenost egzistencije kroz koju otječe sam život, liječenje i nije ništa drugo doli podupiranje, osnaživanje i omogućivanje da se sačuva i da se razvija, da raste sam život.

Kažu da su čak i bolesti nužne. Neke valja preboljeti da bi se stekao imunitet, da bi se povećala otpornost i snaga organizma, da bi se moglo sigurnije rasti i biti spremniji na primanje sve većih i bogatijih darova života.²² Međutim, bolest ima i onu drugu, križnu, tjeskobnu stranu. Dovoljno je sjetiti se Joba. I njegovih prijatelja, koji su uz njega sjeli i tugovali i mudrovali (ali nisu ništa poduzeli da promijene stanje).

Bolest je izazov. Možda je najtočniji način procjene nekog društva baš kako odgovara na taj izazov. Pred bolešću (i patnjom u svakom obliku) očituje se stupanj humaniteta pojedinca i zajednice. Ne radi se samo o sposobnosti obavljanja medicinsko-tehničkih

²¹ Usp. A. Škrobonja, *Sveti od zdravlja. Ilustrirani leksikon svetaca zaštitnika*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004.

²² Valjda u ovom kontekstu treba shvatiti i onaj usklik iz *Vazmenog hvalospjeva*: "O zaista potrebna Adamova grijeha, što ga smrt Kristova uništi. O, sretno li krivice, koja je zavrijedila takvog i tolikog Otkupitelja". Usp. *Rimski misal, Veliki tjedan* (posebni otisak, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990., str. 147).

zahvata ni o razini organiziranosti medicinske skrbi, koliko o onom prvotnom stavu – opiranju bolesti kao razaranju života, s nakanom da se pomogne ostvarenju one punine za koju je stvoreno ljudsko biće kao bogooobično stvorenje. Tamo gdje se briga za bolesnika i patnika stavlja na drugo mjesto, nakon razvrstavanja na *naše* i *njihove*, tamo ne umire samo čovjek, tamo zajedno s čovjekom umire i Bog. Prema dubokom kršćanskom uvjerenju, u svakom bolesniku trpi Krist, trpi njegovo čovječstvo koje je *uzeo* u jedinstvo svoje božanske osobe. U svakom patniku pati Krist i križ je njegov uzdignut sve dok je i jednog patnika na svijetu. Ali, baš ta Kristova solidarnost s patnicima put je spasenja. Samo ta križna solidarnost ljubavi krči prolaz kroz tamu groba do svjetlosti uskrsnuća.²³

Stoga, liječiti bolesnike za kršćanina ne znači samo uklanjati simptome i uzroke bolesti, nesreće i zla, nego, kako reče blažena Majka Terezija iz Kalkute, to je *učiniti nešto lijepo za Boga*. Začudo, bolest i patnja pružaju nam priliku da se *Bogu odužimo* kroz ono što nam je moguće, blisko i dodirljivo. Kroz ljude, najpotrebnije, bolesnike. Stoga je liječenje, pomoć patnicima i svako obličje skrbi potrebnih najplemenitiji posao na ovoj zemlji. Svetijeg posla nema, niti ga može biti. To znači da briga oko održavanja zdravlja i oko ozdravljenja, kršćanski gledajući, ne samo da s pravom može biti popraćena molitvom, nego čak treba biti preobražena u čin molitve, odnosno u čin susreta s Bogom, susreta kroz ovu našu krhku, slabu, često bolesnu i uvijek konačnu i smrtnu tjelesnost. Dakle, molitva pripada zdravlju i zdravlje pripada molitvi (usp. Jak 5, 14-15).²⁴ Čak bi se moglo reći kako skrb za zdravlje posebno pogoduje dubljem odnosu s Bogom, i to u svim oblicima: radosne zahvalnosti, iskrene uznesenosti, sućutne solidarnosti i duboke supatnje.

Kad je čovjek zdrav? Kršćanski rečeno, onda kad je posve za drugoga. Zdrav je kad može biti posve za drugoga (psihofizička pretpostavka), kad se za to odluči (temeljno opredjeljenje duše) i kad tako nastoji živjeti. Na temelju toga se s pravom smije ustvrditi da je Isus morao biti sasvim zdrav, jer je bio posve, apsolutno za drugoga. Stoga samo On i može podariti apsolutno zdravlje – život vječni. I

²³ Usp. V. F. Feyor Pinto, *Patnja i smisao života*, u: *Glasnik Hrvatskog liječničkog društva* 7 (1997) 2, str. 21-28.

²⁴ Vidi apostolsku konstituciju pape Pavla VI., *Sacram unctionem infirmorum*, u: Rimski obrednik, Red bolesničkog pomazanja i skrbi za bolesne, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, ²1984., str. 7-10.

može nas obdarivati predokusom vječnog u darovima ovozemnoga zdravlja.

Ukratko: ona druga strana je posvećenost zdravlja – Božjom prisutnošću.

7. A na kraju ljubav!

Jesmo li uopće odgovorili na pitanje iz naslova: *Čemu zdravlje!*? Možda je niz dosad postavljenih pitanja odviše spekulativan? No, vjera u Isusa Krista kao Sina Božjeg i Spasitelja, osviještenost o svrshodnosti osobne i sveopće povijesti, te uvjerenje o bogoobličnosti čovjeka pozvanog na život vječni, za kršćanina nisu puka spekulacija, nego povijesno posvjedočen i osobnim izborom vjere utvrđen temelj životnog opredjeljenja i djelovanja. Na to iskustvo vjere i osvjedočenost o Kristovoj spasenjskoj prisutnosti u zajednici oslanja se kršćanska interpretacija ljudskog zdravlja i njegova dubljeg smisla.²⁵

Ljudsko psihofizičko zdravlje, prema kršćanskoj antropologiji, postiže svoj cilj u dosegnuću one slobode koja vodi što potpunijem ostvarenju vlastite bogosličnosti, participiranjem na božanskom životu milosti. To pak nije plod samo osobnog truda nego je i Božji dar. Samo Bog, koji je potpuno i najveće Dobro, omogućuje potpuno ostvarenje slobode. Samo u zajedništvu s Bogom tako može biti ostvarena punina zdravlja.

Koliko je puta liječnik čuo riječ: *Ti si moj spasitelj*. Ne samo što si mi goli fizički život izbavio od smrti, nego što si mi tako omogućio slobodu. Dao si mi, vratio si mi nadu. Konačno, omogućio si mi da ne izgubim, da sačuvam ljubav. Ili barem one mrvice ljubavi po kojima i od kojih postojim.

Stoga, nije pravo pitanje *što je to zdravlje*, niti pak *čemu služi zdravlje*, nego je pravo pitanje *tko je moje zdravlje*. Onaj tko me ljubi i želi da postojim, tko me podržava u postojanju, tko me nosi kroz život i osmišljava ga. Tek kad postoji moj (mali) Ti i (veliki) TI, tek tada ne samo moje zdravlje nego i moja bolest i moja patnja imaju smisao. Božanski velik, vječiti smisao. Ili, kao što molitveno-pjesnički reče jedna liječnica: *Ti si moje zdravlje!*²⁶

²⁵ Usp. Ivan Pavao II., *Spasonosno trpljenje. Apostolsko pismo "Salvifici doloris"*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., br. 9-13..

²⁶ Z. Čorkalo, *Ti si moje zdravlje*, K. Krešimir, Zagreb, 1997.

Baš zato na kraju imamo pravo parafrazirati sv. Pavla i njegovu Prvu poslanicu Korinćanima:

*... kad bih bio zdrav kao čelik,
kad bih stotinama godina poživio
kad bih uživao sva blaga i imanja
i kad bih imao svu moć i sva znanja,
a ljubavi ne bih imao...
ništa mi ne bi koristilo (usp. 1 Kor 13).*

Ako doista vjerujemo da ljubav ne prestaje nikada (jer je Bog ljubav), onda nema straha ni za zdravlje. A kako Bog jest, ne može zdravlje nestati. Jednako kao što na Kristovu križu nije nestao život, nego se preobrazio u svoju puninu – u svjetlo.

Da zaključimo: *Čemu zdravlje?* Slobodi! Dobroti! Ljepoti! Sreći! Zajedništvu! A sve se to ispunja u Ljubavi. U Bogu ljubavi. Kojemu neka je svaka čast i slava, u svakom trenutku našega života. Amen.

WHAT'S THE POINT OF HEALTH

An article on the Christian conception of health in the period
of post-modernism

Summary

In this article the author gives an insight into two ways of the conception of health: one arising from the post-modern culture and revealing itself in worshipping youth and strength, and the other proposed by the Christian theological anthropology. Having in mind the eschatological vision of time in which the common and individual history of salvation takes place, i. e. God's history with people, the aim of which is the realization of the world and man in the full and free communion with God, the author explains that the key-category for the evaluation of health in the Christian world view is actually the category of love, because only the love given as a gift is able to go beyond every disease and suffering, even beyond death itself. This, however, means that health makes so much sense as it serves the true love.